

Чижевський Б. Г.,

кандидат педагогічних наук,

провідний науковий співробітник відділу економіки та управління загальною середньою освітою, Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В ПОСІБНИКУ ДЛЯ КЕРІВНИКА

Основними принципами державної інноваційної політики визначено такі: орієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки України; визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку; формування нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності; створення умов для збереження, розвитку і використання вітчизняного науковотехнічного та інноваційного потенціалу; забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності; ефективне використання ринкових механізмів для сприяння інноваційній діяльності; підтримка підприємництва у науково-виробничій сфері; вжиття заходів щодо підтримки міжнародної науково-технологічної кооперації, трансферу технологій, захисту вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та її просування на зовнішній ринок; фінансова підтримка, здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики у сфері інноваційної діяльності; сприяння розвитку інноваційної інфраструктури; інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності; підготовка кадрів у сфері інноваційної діяльності.

Пріоритетні напрями інноваційної діяльності поділяються на стратегічні та середньострокові. Стратегічні пріоритетні напрями затверджуються Верховною Радою України на період до 10 років. Середньострокові пріоритетні напрями визначаються на період до 5 років і спрямовані на виконання стратегічних пріоритетних напрямів.

На даний час юридично закріплено такі стратегічні пріоритетні напрями на 2011-2021 роки: освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії; запровадження нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа - і суднобудування, озброєння та військової техніки; освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх обробки і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій; технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу; впровадження нових технологій і обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики; широке застосування технологій більш чистого виробництва та охорони навколишнього природного середовища; розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки.

Сучасний стан управління і регулювання інноваційною діяльністю базується на охороні прав на об'єкти інтелектуальної власності, що визначають пріоритети інноваційного розвитку Європейського співтовариства. Світовий досвід переконливо засвідчує, що перехід до інноваційної економіки можливий лише за умов ефективного використання

інтелектуального потенціалу, всебічного сприяння розкриттю та збалансованому розвитку людського капіталу та інституту інтелектуальної власності, широкомасштабному впровадженню у всіх сферах науки, освіти та виробництва результатів творчої праці.

Однак, реалії сьогодення свідчать, що, попри поширеність і навіть “моду” на використання термінів: “інновація”, “інноваційна діяльність”, “інноваційна культура”, “інноваційна політика”, “інноваційне мислення”, “інноваційний підхід”, “НОУ-ХАУ” тощо - в науково-творчій, освітній, економічній, суспільній практиці України ще не розроблено і не затверджено достатньою мірою їх обґрунтованої та загально визнаної концепції.

Інноваційними складовими, підходами та управлінськими рішеннями в галузі освіти, зокрема, має бути пронизана вся політична, економічна, соціальна, наукова, культурна та освітня сфери на основі системного забезпечення реалізації людського потенціалу та розвитку людського капіталу. Реалістичного усвідомлення політиками та законодавцями потребують тенденції щодо критичних позицій стану розвитку науки, освіти та економіки України. У 1990 році в період проголошення державного суверенітету Україна за станом свого економічного розвитку та науково-освітнього потенціалу займала 5-те місце в Європі та 6-те місце у світі. А у 2019 році за індексом людського капіталу та за критерієм доступності до знань, Україна посіла 88 місце серед 189 країн. Звіт про людський капітал Всесвітнього економічного форуму, в якому розраховується глобальний рейтинг людського капіталу, ставить Україну на 24-те місце серед 130 країн. Аналіз окремих субіндексів цього показника свідчить про високі рейтингові місця за загальним рівнем освіченості населення. Так, Україна займає 5-те місце за охопленням дітей різними рівнями освіти. Якісні показники, однак, є нижчими: якість початкової освіти – 47 місце, якість системи освіти в цілому – 51-е місце.

Але непослідовність, хаотичність і суперечності у проведенні науково-технологічної, освітньої та інноваційної політики, їх низька ефективність, відсутність державного замовлення та фінансування закріплюють тенденції до технологічного відставання від розвинених країн світу. Наслідком цього стає зниження конкурентоспроможності національної науки, освіти і економіки, втрата наукових та професійних шкіл, гальмування розвитку високотехнологічних галузей промисловості, падіння якості робочої сили, банкрутства провідних наукоємних підприємств. Закріплення таких тенденцій на законодавчому і політичному рівнях призводить до зростання загроз національній безпеці, стрімкого відставання України від економічно розвинених країн світу та перетворення її на ресурсний придаток і широкомасштабне “очищення” території корінного народу.

Науково-практичного виваженого вирішення потребує проблема, окреслена результатами міжнародного дослідження PISA, які констатували, що кожний третій наш підліток не засвоїв математику навіть на базовому рівні (36%), а кожний четвертий (26%) не компетентний в читанні і природничо-науковій грамотності. Не зовсім зрозуміле самозаспокоєння

деяких українських представників, які вважають добрим показником, що 74,1% 15-річних підлітків України досягли базового рівня сформованості читацької грамотності; 64% - математичної грамотності; 73,6% - природничо-математичної грамотності. На їх думку, 46,4% 15-річних учнів України продемонстрували високий рівень читацької грамотності, 37,9 – грамотності з математики і 43,6% - грамотності з природничо-математичних дисциплін. Чи є причини для радості чи самозаспокоєння? Думаємо, що немає. Нам видається, що це тривожний діагноз “результативності” і “якості” наукових та освітніх українських реформ в площині “освітніх чудес світу”, боротьби з “муштрою”, “перевантаженнями”, “рудиментами” тощо.

Оптимізму додає те, що не зважаючи на недофінансування, негаразди й труднощі останнього часу, Національній академії наук України, Національній академії педагогічних наук, іншим галузевим академіям наук України, закладам освіти та провідним підприємствам вдалося зберегти створений зусиллями багатьох поколінь науковий і кадровий потенціал, який спроможний здійснювати продуктивну інноваційну діяльність, яка має бути спрямована на реалізацію пріоритетних напрямів розвитку, науки, техніки та технологій, збереження кращих надбань вітчизняної науки і освіти та створення нової якісної продукції – забезпечення якісної освіти усім дітям шкільного віку та створення умов для їх гармонійного всебічного розвитку, реалізації їхніх задумів і життєвих планів.

Наукові дослідження та кращі зразки педагогічної практики засвідчують, що це можливо, адже інноваційна продукція створюється у конкретній науковій школі, авторському закладі, на інноваційному підприємстві (інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес-інкубатор тощо) - підприємство (об'єднання підприємств). Але продукування інноваційної продукції неможливе без наявності інноваційного простору та формування інноваційної культури закладу, освітньої чи наукової установи, реальної автономії та всебічної підтримки держави і суспільства.

Отже, реалізація завдань державної інноваційної політики в галузі освіти, і загальної середньої, зокрема, має забезпечуватися новітнім законодавством, гарантованими фінансовоекономічними ресурсами та створенням розгалуженої мережі суб'єктів та об'єктів інноваційної діяльності, що включають в себе такі можливі компоненти: інноваційні програми і проєкти; авторські колективи; нові знання та інтелектуальні продукти; виробниче обладнання і процеси; інфраструктуру та дизайн виробництва і підприємництва; організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного, управлінського або іншого характеру; механізми формування споживчого ринку і збуту продукції, зокрема освітніх та наукових продуктів. Інноваційний поступ стабільного і поетапного розвитку України в цілому, і в галузі загальної середньої освіти також, можливий за умови об'єднання програм і скоординованих підходів до цього законодавчої та виконавчої гілок влади, представників фінансовоекономічного і соціально-культурного секторів за умови

пріоритетності, розвитку людського капіталу, якісного вітчизняного наукового і освітнього супроводження.

Ключові слова: інноваційна політика, інноваційна діяльність, інноваційна продукція, наука, освіта, пріоритетні напрями, управлінські рішення.

Список літератури

1. Збалансований розвиток людського капіталу в Україні: завдання освіти і науки / Матеріали парламентських слухань у Верховній Раді України 10 квітня 2019 року / Редакційна колегія Співаковський О.В. (голова), Скрипник О.О., Кириленко І.Г., Костанкевич І.М., Кремінь Т.Д., Литвин В.М., Поплавський М.М., Чижевський Б.Г., Козієвська О.І., Семенюк С.В., Левчук О.М., Нестеренко Л.С., Луцька А.В., Красняков Є.В., Тіран С.В., Гарбуза С.А., Малигіна І.В., Шевченко М.М. К.: Парламентське видавництво, 2019. 389 с.

2. Інтелектуальна власність у формуванні інноваційної економіки України: проблеми законодавчого забезпечення та державного регулювання / За заг. ред. проф. В.І. Полохала. Автор-упорядник: Г.О. Андрощук. К.: Парламентське вид-во, 2010. 384 с.

3. Про стан та проблеми фінансування освіти і науки в Україні: матеріали парлам. слухань у Верховній Раді України 16 листопада 2016 р. / Верховна Рада України, Комітет з питань науки та освіти: упоряд. Левчук О.М., Семенюк С.В., Чижевський Б.Г., Шевченко М.М., Андрощук Г.О. К.: Парламентське видавництво, 2017. 472 с.

4. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Авт. упоряд.: Г.О. Андрощук, І.Б. Жилиєв, Б.Г. Чижевський, М.М. Шевченко. К.: Парламентське видавництво, 2009. 632 с.

5. Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура: монографія / за ред. В.Г. Кременя. К.: Педагогічна думка. 2008. 472 с